

дини) // Праці Львівської Лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України. Серія I. Дослідження та реферати / Редкол.: П. Рабінович (гол. ред.) та ін. – Львів: Астрон, 2004. – Вип. 5. – С. 3.

15. *Рожнов В. И.* Проблемы глобализации и права человека // Материалы межвузовской научно-практической конференции, посвященной 54-й годовщине со дня принятия Всеобщей декларации прав человека «Права человека: история и современность». – М.: Изд-во МГУ, 2003. – 59 с.

16. *Сергеев А.* Профессия врача: юридические основы. – К.: Выща школа, 1988. – 124 с.

17. *Сосніна О. В.* Удосконалення юридичного механізму захисту прав людини // Матеріали II регіональної наукової конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (лютий 1996 р.) – Львів, 1996. – С. 41–45.

Отримано 05.03.2013 р.

УДК 37.046.016(430)

І. С. Ожема,
магістр з перекладу

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА; ШКІЛЬНЕ ТА ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ ІНВАЛІДІВ У ФРН

Статтю присвячено вивченню організації навчання осіб з фізичними вадами здоров'я у ФРН. Розглянуто тексти важливих Законів, а також друковані публікації федерального відомства. Подано важливі адреси і телефони, куди слід звертатися за допомогою та консультацією, зокрема Федерального міністерства праці та соціального захисту. Автором запропоновано рекомендації щодо покращення інтеграції інвалідів у суспільне життя України.

Ключові слова: соціальний кодекс, право на навчання і працю, інтеграційний процес, «Порадник для людей з інвалідністю».

Вступ.

До основ модерного суспільства входять:

- ринкове господарювання;
- раціональне знання в усьому обсязі його ідей, що історично змінюються, дисциплін, інструментів та технологічного оснащення;
- принцип законом захищеної гідності людини.

Для багатьох сучасних людей найважливішим завоюванням демократії є визнання прав людини і громадянина як найвищої цінності, прийняття того, що всі люди, незалежно від раси, національності, мови, віросповідання, статі, ідейно-політичних переконань, рівні перед законом і мають однакові права, що можуть бути обмежені лише за рішенням суду. Серед цих прав найважливішим вважається право на життя, на особисту безпеку, недоторканність життя і майна, на свободу.

Право на свободу має на увазі не лише особисту, а й громадянську свободу, а саме: від насильства і свавілля, свободу розпорядження своїми здібностями і майном, вибирати роботу чи майбутню професію тощо.

Вихідні передумови. Якщо у XIX ст. та першій половині XX ст. основу зовнішнього курсу Німеччини становив силовий фактор, то нині — це високі технології, мораль, приклад освіченого цивілізаторства.

Німецький уряд пріоритетним вважає оптимізацію внутрішнього і зовнішнього благополуччя. У різних куточках світу, стосовно багатьох сфер суспільного життя, про Німеччину говорять як про «демократію, що вдалася», як про зразок для наслідування. Запорукою цих успіхів стали відкритість країни, демократія, широке міжнародне співробітництво й наполеглива праця.

Особливо це проявляється у ставленні до інвалідів. З 1994 року в німецькій конституції прописане одне речення, що слугує основним орієнтиром для усіх громадян країни: «Ніхто не може бути скривдженим (або зазнати шкоди) через інвалідність» (Niemand darf wegen seiner Behinderung benachteiligt werden) стаття 3, абзац 3 Основного закону.

Метою статті є вивчення досвіду розвинених країн з реалізації права людини з функціональними обмеженнями здоров'я на освіту, зокрема на вищу.

На цьому конституційному фундаменті ґрунтуються три опорні стовпи політики щодо інвалідів у Німеччині: 9 том Соціального кодексу (2001 р.), Закон про рівність інвалідів (2002 р.) і з серпня 2006 р. «Загальний закон про рівні права громадян» [3,264].

Люди з фізичними вадами мають право на самовизначену широку участь та однакове ставлення до себе, як і до звичайних громадян у всіх сферах суспільної діяльності. Це підтвердив і міністр праці та соціального захисту ФРН Франц Мюнтеферінг у передмові до «Порадника для людей з інвалідністю»: «Федеральний уряд допомагатиме разом з усіма інституціями, щоб ці слова стали дійсністю і такими ж залишалися!» [5, 4].

Доречно зауважити, що цей «Порадник» (виданий федеральним міністерством праці й соціального захисту ФРН) дуже добре допомагає орієнтуватися у складних стосунках людей з фізичними вадами і державними інституціями, знати свої права та вміти домагатися соціальної справедливості. Корисним цей «Порадник» є також, як зауважив пан Франц Мюнтеферінг для членів ради інвалідів, їх друзів та роботодавців.

Давно на часі мати в Україні свій соціальний кодекс. Кафедра соціальної роботи та кафедра іноземної філології Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» в змозі підготувати та видати свій «Порадник для інвалідів України».

Варто заглянути у зміст німецького «Порадника». Він налічує 23 розділи. Серед них:

- «Інвалідність і важка інвалідність. Документування інвалідності»;
- «Реабілітація та види допомоги (де і яких виплат потрібно домагатися)»;
- «Рання профілактика»;
- «Медична реабілітація»;
- «Праця людей з інвалідністю. Обов'язки роботодавців»;
- «Страхування у зв'язку з хворобою»;
- «Податкові пільги» тощо.

У «Пораднику» є важливі адреси і телефони, куди слід звертатися за допомогою та консультацією, зокрема Федерального міністерства праці та соціального захисту.

В окремому розділі містяться тексти важливих Законів, а також друківані публікації федерального відомства.

На особливу увагу заслуговують розділ 6 — «Шкільна й професійна освіта інвалідів» і розділ 7 — «Праця і професія: інтеграція на майбутнє».

Федеральне міністерство праці й соціального захисту ФРН вважає, що якомога кращою є шкільна і професійна освіта, тим вищі шанси у молоді на отримання достойної професії і гідне життя. Діти з інвалідністю в Німеччині можуть і повинні — наскільки це можливо, спільно зі своїми здоровими ровесниками відвідувати дитячі садки і школи. Залежно від того, якого виду і важкості настала інвалідність, дітей необхідно забезпечувати:

- відповідним інвалідним обладнанням;
- додатковим обслуговуванням;
- спеціальною педагогічною допомогою фахівців.

В останні роки виникли різноманітні форми спільної допомоги дітям-інвалідам і здоровим дітям у дитячих садках. Так, багато загальних дитсадків приймають до себе також дітей з фізичними вадами, при цьому спеціальні дитячі садки приймають дітей і без вад здоров'я. Усе більше дитячих закладів хочуть мати такі інтеграційні групи.

Для шкільної освіти принцип інтеграції означає необхідність зробити відповідні пропозиції дітям і молодим людям з інвалідністю, незалежно від того, якою буде їх успішність у навчанні.

Закон про школу і спецшколи федеральних земель регулюють порядок отримання інвалідами такої ж якісної освіти, яку надають загальноосвітні школи.

Так, у вищій школі у Фульді інклюзивне навчання зробили не лише основною темою спеціалізованого курсу «Дошкільне інклюзивне навчання», а й втілюють на практиці у лекційних залах. «У нас молода вихователька навчається поряд з 40-річним

археологом, яка вже встигла захиститися, — розповідає керівник курсу Сабіне Лінгенаубер. — У рамках нового проекту ми шукаємо абітурієнтів з фізичними чи розумовими вадами по всій Німеччині. Вони можуть отримати в нас чудову підготовку, аби стати педагогами для дошкільних закладів з інклюзивною формою навчання». Така концепція навіть отримала перше місце на конкурсі «cum laude» Союзу засновників фондів для розвитку науки в Німеччині (Stifterverband für die Deutsche Wissenschaft).

Утім, перш ніж починати навчання в університеті, дітям-інвалідам ще треба закінчити школу, а це значною мірою залежить, приміром, від того, в якій федеральній землі живе дитина з особливими потребами. «У деяких землях роздільну систему навчання все ще вважають найкращим варіантом», — констатує Анетте Штайн, експерт з питань освіти Фонду Бертельсманна.

«У питанні обходження зі школярами-інвалідами у Німеччині тривалий час панувало зовсім інше суспільне уявлення», — підтверджує й Анке Дернер, відповідальна за питання освіти в німецькому відділенні комісії ЮНЕСКО. Замість самовизначення наголос робили на догляді, каже вона. «За допомогою диференційованої системи навчання намагалися задовольняти дітей залежно від їхніх потреб», — зазначає Дернер. Результати міжнародних досліджень про інклюзивне навчання та активність багатьох батьків, які виступали за спільне навчання дітей, зумовили справжній прорив у освітній системі. «Прогрес досить повільний, але школи вже на шляху до інклюзивного навчання», — зауважує Анке Дернер.

Фолькгард Труст з бохумської школи у планах вже набагато далі. Адже багато школярів з фізичними чи розумовими вадами не можуть після школи знайти місце для професійної освіти. Тож школою імені Маттіаса Клаудіуса засновано соціальну структуру, що пропонує випускникам-інвалідам проживання та працю. Колишні учні можуть працювати в ресторані чи на доставці їжі, а незабаром отримати помешкання в одному з інтеграційних будинків, у яких різні покоління житимуть під одним дахом.

У Німеччині є спеціалізовані школи з різною спеціалізацією.

Це такі спецшколи для осіб:

- з психічними захворюваннями;
- з порушенням правильної поведінки;
- з фізичними вадами;
- з розладами у мовленні;
- з порушенням функцій навчання;
- глухих і з обмеженням слуху;
- сліпих і з обмеженим зором дітей та молоді.

Діти-інваліди йдуть до спеціалізованої школи, а звичайні — до звичайної. Незабаром ця модель у Німеччині має припинити існування. Кельнський проект запрошує до спільних занять з дітьми-інвалідами учнів звичайної школи.

Протягом чотирьох днів на тиждень Лейла, Перрі, Лара і Меліна — звичайні учениці пересічної загальноосвітньої школи Otto-Lilienthal-Realschule. Проте раз на тиждень вони відвідують уроки у кельнській школі для дітей-інвалідів Pestalozzischule Тут вони навчаються пліч-о-пліч з їхніми однолітками з фізичними та розумовими вадами.

Незвична співпраця кельнської школи для дітей-інвалідів та звичайної загальноосвітньої виникла два роки тому. Відтоді учні, які вирішили з сьомого класу вивчати «соціальну педагогіку», проходять заняття з факультативного предмету в стінах спеціалізованої школи для дітей-інвалідів. На разі охочих знайшлося лише тринадцять, оскільки проект перебуває на стадії зародження. «За кілька років учні з пересічної школи приходитимуть до спеціалізованої щодня», — розповідає директорка Марієтта Вішмаєр. Школи пропонують заняття з повним навчальним днем чи півдня. Деякі з них працюють надаючи також помешкання ін-тернатного типу. Відвідування спецшкіл в окремих федеральних землях організовано по-різному. Як правило діти і молоді люди мають право навчатися виключно до настання 21 року. Частково, для осіб з певними вадами інвалідності право відвідувати спецшколу подовжується на три роки. У деяких федеральних землях шкільний орган може продовжити термін навчання на два роки, а на бажання батьків ще на один рік. Місцеві органи освіти на

підставі педагогічно-психологічного висновку вирішують, чи буде дитина відвідувати спецшколу і якого типу. До цього долучаються органи системи охорони здоров'я та батьки дитини. Окрім того, батьки можуть отримати з цих питань консультації освітніх консультативних пунктів та шкільних психологічних служб [2; 6].

Рішення про спрямування дитини до спецшколи не може бути остаточним. Школа, батьки, а також соціальні та терапевтичні служби мають можливість тісно співпрацювати і таким чином зробити можливим перехід чи повернутися до загальної школи. Стосовно навчання у вказаних навчальних закладах, то ніхто не може бути відстороненим від навчання на підставі його індивідуальності чи хронічної хвороби. Навчальні заклади мають турбуватися про те, щоб студенти з інвалідністю не мали будь-яких штучних обмежень під час навчання. А хто цікавиться навчанням у вищій школі, має обов'язково завчасно з'ясувати деякі важливі питання до початку навчання:

- які існують передумови для доступу до навчання?
- чи пропонується достатньо мобільності за місцем навчання?
- які можливості є для проживання?
- які можуть бути використані види допомоги та допоміжні засоби?
- чи передбачені компенсації незручностей під час іспитів? Які?
- які існують передумови для навчання за кордоном?

Згідно з законом, студенти з інвалідністю можуть звільнятися на тривалий час від плати за навчання. Студенти з інвалідністю отримують виплати згідно з федеральним законом сприяння освіти (BAföG). Консультативний пункт «Навчання й інвалідність» Німецького товариства взаємодопомоги студентів регулярно пропонує свої заходи до початку навчання і переходу до професійної діяльності. У ньому можна отримати також брошуру «Навчання у вищій школі й інвалідність».

Адреса товариства:

E-Mail: stadium-behinderung@studentenwerke.de

Deutsches Studentenwerk Informations-und Beratungsstelle
Studium und Behinderung

Monbijouplatz 11. 101 78 Berlin, tel.: 030/297727-64

Навчання на підприємстві забезпечує належні професійні основи. Проте люди з фізичними вадами часто мають проблеми в отриманні професійної освіти, оскільки деякі обмеження дуже лімітують можливість їх професійного вибору. Професія на все життя стає вже рідкістю. Це стосується й інвалідів. Технічний, економічний та організаційний розвиток потребують постійного пристосування до ринку праці та навчання громадян протягом усього життя.

Важливим також для осіб з фізичними вадами є вміння реалістично оцінювати як сучасні, так і майбутні перспективи. Для цього існують професійні консультації агенцій праці, де працюють спеціальні консультанти з вибору професій інвалідами. В їхній діяльності надають підтримку лікарі, психологи і технічні радники. Консультанти з професій допомагають не лише знайти належну професію, а й у пошуку відповідного місця навчання. Якщо професійне навчання ще не можливе, то консультанти можуть запропонувати підготовчі освітні заходи чи сприяють отриманню навчального місця в спеціальній установі професійного навчання (Berufsbildungswerk), чи в майстернях, де молоді з обмеженими можливостями допомагають отримати професію, якщо інвалідність не дає змоги навчатись на підприємстві. Під професійним навчанням насамперед розуміють навчання у визначеному навчальному підприємстві. Роботодавці можуть відповідно краще оцінити сильні сторони учнів з інвалідністю та з важкою інвалідністю.

До того ж при цьому покращуються шанси молодих людей на працевлаштування на цьому ж підприємстві. Для молодих інвалідів, які через важку інвалідність не можуть навчатися на підприємстві, є можливість закінчити навчання в спеціальних установах професійного навчання.

Загалом у ФРН є 52 таких навчальних центрів з приблизно 13 000 місць. Переважно навчання в такій установі забезпечується наданням житла інтернатного типу, де організоване проведення учнями культурного дозвілля, в т. ч. заняття спортом. Під час навчання відбувається їхній супровід лікарями, психологами та іншими фахівцями. Люди з інвалідністю, які вже працювали, за можливості допомагають отримати попереднє робоче місце, або роботу за попередньою професією. Якщо це не можливо, йдеться

про те, щоб їм допомогти навчитися новій професії. Повернення до попередньої професійної діяльності особливо важливе там, що можуть бути швидше подальші наслідки інвалідності, оскільки людина з фізичними вадами у цьому разі може в повному обсязі застосовувати свої знання і досвід.

Висновки.

Нині у ФРН працює 671 визначена спеціальна майстерня для людей з інвалідністю, де зайнято близько 256 500 осіб. Список їх можна відшукати в агенціях праці.

Громадяни з інвалідністю особливо захищені від їхнього звільнення з роботи. Кожне звільнення чи зміна умов праці узгоджується попередньо з інтеграційним відомством. Отже, громадяни ФРН, зокрема з інвалідністю, захищені у своїх правах на навчання і працю. Їх надійно захищають не лише Конституція, Соціальний кодекс, а й високоцивілізована мораль, що панує в суспільстві.

Заслуговує на провадження в Україні німецький досвід навчання інвалідів на підприємствах, в спеціальних установах професійного навчання, досвід їх агенцій праці; фахівців супроводу в навчанні [1,35].

Державні діячі, юристи, органи державної влади мають домагатися негайного прийняття Соціального кодексу. Кафедри соціальної роботи, іноземної філології можуть своїми силами підготувати і видати аналогічний «Порадник для інвалідів в Україні».

А для такого унікального вузу в Україні, як університет «Україна», де створено необхідні умови для навчання інвалідів, просто необхідна фінансова і морально-психологічна підтримка як державних інститутів, так і громадськості. Відсутність такої підтримки негативно впливає на професорсько-викладацький склад і на студентство, якість навчання й організацію навчального процесу. За державними і суспільними проблемами процес виховання у вишах просто випадає з поля зору. Так де-не-де ще жевріють островки... які тримаються головним чином на самовідданості й фанатичній любові деяких фахівців. А опісля ми запитуємо себе: де наші патріоти? Де наші генії? – По всьому світу! Будуймо Європу в Україні!

Статья посвящена изучению организации обучения лиц с физическими недостатками в ФРГ. Рассмотрены тексты важных законов, а также печатные издания федерального ведомства. Представлен список важных адресов и телефонов, куда следует обращаться за помощью и консультацией, в том числе Федерального министерства труда и социальной защиты. Автором предложены рекомендации по улучшению интеграции инвалидов в общественную жизнь Украины.

Ключевые слова: социальный кодекс, право на обучение и труд, интеграционный процесс, «Руководство для людей с инвалидностью».

The article is devoted to the study of teaching people with physical disabilities in Germany. Important law texts and printed publications of the federal agency are considered. It is laid an important list of addresses and phone numbers to appeal for help and advice, including the Federal Ministry of Labour and Social Protection. The author proposed recommendations to improve the integration of disabled people in the public life of Ukraine.

Key words: social code, right to education and work integration process, «Manual for People with Disabilities».

Список літератури

1. Таланчук П. М. Освіта євротрансформація українського суспільства: матеріали вступної лекції і роздумів студентам / П. М. Таланчук — К.: видавництво Університету «Україна», 2004. — 45 с.
2. Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (AGG), 2006, S. 8–20.
3. Bundesministerium für Arbeit und Soziales-RATGEBER für Menschen mit Behinderung. 2007, S. 506.
4. Gesetz zur Gleichstellung behinderter Menschen und zur Änderung anderer Gesetze (BGG), 2002, S. 10–25.
5. Grundgesetz für die BRD. Bonn, 1997, S. 1–15.
6. Neuntes Buch Sozialgesetzbuch (S.GB.IX), 2007, S. 1–39.

Отримано 03.02.2014 р.